

УДК 631.15

Світлана Гривківська

Svitlana Hryvkivska

**СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ:
СТАН ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО РОЗВИТКУ****AGRICULTURAL PRODUCTION IN UKRAINE:
STATE AND PRIORITY DIRECTIONS FOR FINANCIAL SUPPORT OF ITS DEVELOPMENT**

Стаття присвячена аналізу сучасного стану сільськогосподарського виробництва в Україні та визначенню пріоритетних напрямів фінансового забезпечення його розвитку. Окреслено основні характеристики функціонування сільськогосподарського виробництва впродовж 1990 – 2013 рр., особливу увагу приділено тенденціям та динаміці його розвитку за останні п'ять років. Встановлено сучасні проблеми функціонування сільськогосподарського комплексу країни, запропоновано шляхи та фінансове забезпечення для їх вирішення в порядку пріоритетності.

Ключові слова: сільськогосподарське виробництво, фінансове забезпечення, сільськогосподарський комплекс.

Статья посвящена анализу современного состояния сельскохозяйственного производства в Украине и определению приоритетных направлений финансового обеспечения его развития. Очерчены основные характеристики функционирования сельскохозяйственного производства на протяжении 1990 – 2013 гг., особое внимание уделено тенденциям и динамике его развития за последние пять лет. Установлены современные проблемы функционирования сельскохозяйственного комплекса страны, предложены пути и финансовое обеспечение для их решения в порядке приоритетности.

Ключевые слова: сельскохозяйственное производство, финансовое обеспечение, сельскохозяйственный комплекс.

The article is devoted to the analysis of current state of agricultural production in Ukraine and the determination of priority directions for financial support of its development. The main features of functioning of agricultural production during 1990 – 2013 are outlined, the trends and dynamics of its development over last five years are determined. Modern problems of functioning of the country's agricultural sector are determined, the ways and financial support for their solving (in order of priority) are offered.

Keywords: agricultural production, financial security, agricultural complex.

Постановка проблеми. В умовах подолання системних кризових явищ і забезпечення посткризового відновлення та визначення стратегічного вектору розвитку національної економіки, зростаючої залежності сталості розвитку країни як від глобальних економічних процесів, так і від якості її забезпечення на регіональному рівні особливої актуальності набуває проблема розвитку сільськогосподарського комплексу країни. Вирішення цієї проблеми вимагає розробки перспективних концептуально-теоретичних та нормативно-прикладних підходів, визначення першочергових задач та обсягів фінансового забезпечення його розвитку. Це підтверджує як світова практика, так і досвід становлення та розвитку ринкової системи господарювання в країні.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва, а також шляхи її вирішення досліджені в працях вітчизняних вчених: Азізова С., Білоусько Я., Жаліла Я., Канінського П., Клочко В., Месель-Веселяка В., Могилової М., Підлісецького Г., Саблука П., Скорохода В., Собкевича О., Русана В., Юрченка А. та ін. Разом з тим, потребують подальшого поглиблення та удосконалення концептуальні положення фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва з урахуванням сучасних тенденцій і потреб національної економіки.

Метою статті є аналіз сучасного стану сільськогосподарського виробництва в Україні та визначення пріоритетних напрямів фінансового забезпечення його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Трансформація економіки України посилила процеси регіоналізації і охопила всі сфери національної економіки. В процесі лібералізації економіки і зміни форм власності більшості підприємств трансформувалася інституційна структура сільськогосподарського

комплексу. Слід зауважити, що сільськогосподарські і переробні підприємства отримали більшу самостійність у частині вибору виробничої програми і каналів збуту своєї продукції. Сьогодні 7,9 % валової доданої вартості усіх галузей економіки належить багатопрофільному сільськогосподарському виробництву [2]. Останнє є системоутворюючим для 95 % території країни, на якій живе і працює 40 % населення.

Починаючи з 90-х років, трансформаційні процеси відбувалися з різною швидкістю і відрізнялися різною спрямованістю. До дев'яностих років минулого століття розвиток сільського господарства базувався в основному на організаційних заходах і дотаціях з бюджету при жорсткому державному регулюванні. В перші роки незалежності розпочався процес вдосконалення внутрішньогосподарських відносин (різні форми підряду, оренди) у поєднанні з державним регулюванням позагосподарських відносин, що забезпечило деяке поживлення виробництва і зростання обсягів випуску продукції [1].

Проте вже в середині 90-х років стійкість функціонування багатьох сільськогосподарських підприємств почала знижуватися, виникли умови для наростання продовольчого дефіциту. Згодом на етапі радикальних аграрних реформ (період 1991 – 1996 рр.) активізувалася дія механізму зниження сільськогосподарського потенціалу країни, що характеризується, насамперед:

1) звуженням платоспроможного попиту сільського господарства на промислову продукцію і адекватним спадом виробництва ресурсів для сільського господарства;

2) перетворенням сільського господарства в донора, дотуються інші галузі;

3) порушенням співвідношення між подорожчанням промислових ресурсів (визначальними витратами) і рівнем світових цін (що визначає конкурентоспроможність продукції на внутрішньому ринку). Відтворювальні ціни на зерно зрівнялися зі світовими. Фактична ціна зерна на внутрішньому ринку становила близько 40 % світової, а рівень, при якому покривається поточне дорожчання промислової продукції, – майже 90 %;

4) адаптацією до зниження виробництва ресурсів за рахунок скорочення сільськогосподарського потенціалу (скорочення посівних площ, збору зерна, зниження обсягу виробництва кормів, скорочення поголів'я худоби);

5) посиленням тенденцій натуралізації сільського господарства, що виразилося в значному зниженні питомої ваги сільськогосподарських підприємств у структурі продукції (табл. 1).

Таблиця 1

Структура продукції сільського господарства в період 2007 – 2012 рр.*

	усі категорії господарств			у тому числі					
	продукція сільського господарства	з неї		сільськогосподарські підприємства			господарства населення		
		продукція росл-ва	продукція твар-ва	продукція сільського господарства	з неї		продукція сільського господарства	з неї	
				продукція росл-ва	продукція твар-ва		продукція росл-ва	продукція твар-ва	
2007	93,5	90,9	98,0	94,5	89,9	108,3	92,8	92,0	93,8
2008	117,1	128,6	98,7	136,3	148,8	105,2	102,5	108,3	95,6
2009	98,2	95,3	104,2	94,9	90,2	111,3	101,5	102,4	100,5
2010	98,5	95,9	103,4	97,7	93,7	109,1	99,1	98,5	100,1
2011	119,9	130,4	101,3	128,7	137,9	106,0	111,8	121,7	98,3
2012	95,5	91,9	103,9	93,4	89,1	107,0	97,8	95,5	101,7

*Складено за [2; 3; 7; 11].

Загальний обсяг продукції сільського господарства у 2012 р. порівняно з 2011 р. скоротився на 4,5 %. Таке зменшення відбулося через скорочення обсягів продукції рослинництва. Незважаючи на зниження загального обсягу виробництва в цілому по країні, у 13 регіонах відмічалось нарощування обсягів сільськогосподарського виробництва (від 0,6 до 12,9 %). Значний внесок у загальний обсяг валової продукції зробили аграрні товаровиробники Київської (6,6 % загального виробництва), Вінницької (6,5 %), Черкаської (6,3 %) та Полтавської (6,0 %) областей [7; 11].

Загальні обсяги продукції зменшилися як у сільськогосподарських підприємствах (на 6,5 %), так і в господарствах населення (на 2,4 %). Валове виробництво сільськогосподарської продукції підпри-

емствами та господарствами населення наближається до рівноважних пропорцій. Незважаючи на те, що скорочення обсягів виробництва продукції сільського господарства у підприємствах зменшило їх частку у загальному виробництві до 50,7 % у 2012 р. (проти 51,8 % у 2011 р.), вони залишилися основними виробниками сільськогосподарської продукції. Внесок господарств населення у загальне виробництво аграрної продукції проти 2011 р. зріс на 1,1 в.п. і становив 49,3 % [11].

Галузь рослинництва є основною складовою сільськогосподарського виробництва, її частка в загальному обсязі виробництва становила в 2012 р. 66,8 %. Порівняно з 2011 р. виробництво продукції рослинництва зменшилося на 8,2 %, у т.ч. в сільськогосподарських підприємствах – на 10,9 %, господарствах населення – на 4,6 %. Основними факторами зменшення продукції рослинництва є як високі базові показники 2011 р., коли практично за всіма основними сільськогосподарськими культурами були отримані рекордні врожаї, так і несприятливі погодні умови в зимово-весняний період, що призвели до скорочення площі збирання й урожайності сільськогосподарських культур. Сільськогосподарські підприємства є основними виробниками продукції рослинництва, їх внесок у загальний обсяг виробництва продукції рослинництва становив 55,0 % [11].

Під урожай 2013 р. сільськогосподарські культури було посіяно на площі 28,3 млн. га, у т.ч. сільськогосподарськими підприємствами – на 19,8 млн. га (70,0 %), господарствами населення – на 8,5 млн. га (30,0 %). Порівняно з 2012 р. загальна посівна площа збільшилася на 0,5 млн. га, або на 1,9 %. Господарствами усіх категорій у 2013 р. одержано рекордний за роки незалежності врожай зернових і зернобобових культур – 63,0 млн. т (у вазі після доробки), передусім за рахунок підвищення їхньої врожайності до середньосвітового рівня. Порівняно з 2012 р. виробництво зерна збільшилося на 36,3 % при зростанні врожайності зернових культур на 8,7 ц з 1 га (або на 27,9 %) та розширенні площі збирання на 1,0 млн. га (або на 6,8 %) [8; 9].

Продовольчого зерна отримано 23,4 млн. т (37 % загального обсягу), фуражних зернових культур – 39,6 млн. т (63 %). Сільськогосподарськими підприємствами вироблено 49,6 млн. т зерна (78,7 % загального валового збору), господарствами населення – 13,4 млн. т (21,3 %). Урожайність зернових культур у сільськогосподарських підприємствах (43,0 ц з 1 га) вища, ніж у господарствах населення, на 11,6 ц (або в 1,4 разу) (рис. 1).

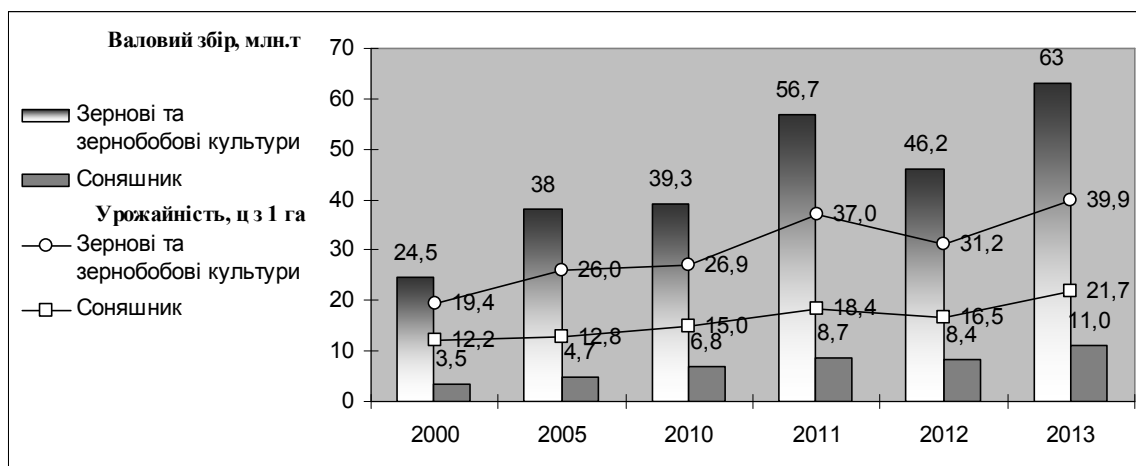

Рис. 1. Динаміка виробництва та урожайності зернових та зернобобових культур*

*Складено за [2; 3; 7; 11].

Слід зазначити, що такий урожай зернових культур зумовлено, насамперед, значним зростанням виробництва зернової кукурудзи (в 1,5 разу більше проти 2012 р.), питома вага якої у загальному валовому зборі зерна досягла 49 % (при середньому показнику за останні десять років 28 %). Зібрано досить високий урожай пшениці – 22,3 млн. т (в 1,4 разу більше порівняно з 2012 р.), що є третім показником за роки незалежності, за рахунок як збільшення зібраних площ, так і підвищення врожайності. За рахунок зростання врожайності на 2,3 ц з 1 га (на 10,9 %) більше порівняно з 2012 р. зібрано ячменю – 7,6 млн. т (на 9,0 %).

Через суттєве скорочення площ (за умови отримання більш високої врожайності) проти 2012 р. зафіксовано скорочення виробництва проса – на 35,2 % та такої соціально важливої культури, як гречка – на 25,0 %. Переважно за рахунок скорочення площ збирання також одержано менші валові збори

вівса – на 25,8 %, рису – на 9,2 % та жита – на 5,8 %. У 2013 р. зібрано найвищий за всі роки спостереження врожай соняшнику 11,0 млн. т (у вазі після доробки), або на 31,6 % більше проти 2012 р., що зумовлено значним підвищенням урожайності культури (на 5,2 ц з 1 га, або на 31,5 %). Сільськогосподарськими підприємствами зібрано 9,4 млн. т соняшнику (85,5 % загального обсягу), що на 32,3 % більше, ніж у 2012 р., при середній урожайності 22,8 ц з 1 га проти 17,4 ц у 2012 році [8; 9].

На нашу думку, забезпечення необхідних пропорцій розвитку сільськогосподарського виробництва у відносно короткий час можливе лише шляхом кардинальних зрушень в умовах виробництва, його інтенсифікації на основі революційних форм науково-технічного прогресу. Інтенсивна форма розвитку передбачає підвищення віддачі ресурсів за рахунок поліпшення організації робіт, зниження матеріаломісткості продукції, заміни ресурсів більш продуктивними.

До основних напрямів інтенсифікації сільськогосподарського виробництва можна віднести [1; 4; 6; 10]:

- підвищення технічної оснащеності сільського господарства тракторами, комбайнами, навісними знаряддями і т.д.;

- застосування нових технологій внесення добрив, які сприяють підвищенню культури землеробства при одночасному зниженні навантаження на ґрунт, а також проведення хімічних меліорацій (вапнування) ґрунту;

- економію невідтворюваних ресурсів (землі, питної води);

- технологічне попередження втрат сировини та викидів відходів виробництва на противагу витратним, енергоємним методам очищення та усунення забруднень;

- підвищення адаптивності, опірності середовища до забруднень (самоочищення води, самовідновлення родючості ґрунтів і продуктивності лісів, підтримка чисельності і різноманітності земної і водної фауни, протидія ерозії та засоленню ґрунтів);

- селекційну і генетичну роботу з використанням досягнень генної інженерії, біотехнології, забезпечення високої врожайності, придатності для механізованого прибирання та переробки;

- розробку методів консервації та зберігання сировини (з охолодженням, сушінням у газовому середовищі, ультрафіолетовим знезараженням) тощо.

Вважаємо, що реалізація перелічених напрямів інтенсифікації сільськогосподарського виробництва можлива тільки за умови чіткої конкретизації довгострокових соціально-економічних цілей розвитку сільськогосподарського комплексу країни, погоджених з пріоритетними напрямами науково-технічної політики.

Визначаючи першочерговою задачею фінансове забезпечення підвищення рівня техніко-технологічної оснащеності сільського господарства, слід зазначити, що за останні три роки машинно-тракторний парк розширюється в Україні за всіма формами господарювання, проте сьогодні сільське господарство забезпечене технікою не в повному обсязі. У сільському господарстві використовується 1,7 % основних засобів вітчизняної економіки. В сільськогосподарських підприємствах налічується 147,1 тис. тракторів, 100,9 тис. вантажних і вантажопасажирських автомобілів, 71,3 тис. сівалок, 32,0 тис. зернозбиральних комбайнів та інша сільськогосподарська техніка; 179 тис. тракторів і 22 тис. зернозбиральних комбайнів знаходяться у господарствах населення [12].

За рівнем забезпеченості сільського господарства матеріально-технічними ресурсами Україна значно відстає від розвинених країн світу. В середньому по Україні на 1 га сільськогосподарських угідь припадає в 3,5 рази менше основних засобів, ніж у сільськогосподарських підприємствах з оновленою матеріально-технічною базою. Особливо низький рівень фондооснащеності спостерігається в господарствах населення, малих та середніх сільськогосподарських підприємствах з площею посівів до 250 га.

Оснащеність окремими видами техніки ледве сягає половини технологічної потреби. Близько 85 % технічних засобів у сільськогосподарських підприємствах амортизована. Нині агропідприємства щорічно списують 2,6–6,5 % наявних машин, а закуповують лише 2,3–4,6 %. Для нормального ж відтворення технічних засобів з урахуванням впровадження інноваційно-інвестиційних моделей розвитку аграрної галузі їх необхідно оновлювати на 18–20 %. Заводи сільськогосподарського машинобудування нарощують виробництво технічних засобів надто повільно. В Україні відсутні великі корпорації з виготовлення технічних засобів для села [6].

Забезпеченість сільськогосподарських підприємств технікою знаходиться на низькому рівні, навантаження на неї зростає. Так, у 2005 – 2011 рр. кількість тракторів, які використовуються сільськогосподарськими підприємствами, знизилась на 32,2 %, а з розрахунку на 1000 га ріллі – на 27,3 %.

За аналізований період знизилася кількість комбайнів: зернозбиральних – на 32 %, кукурудозбиральних – на 52,1 %, картоплезбиральних – на 10,5 %. З розрахунку на 1000 га посівної площі відповідної культури зменшення кількості комбайнів становило: зернозбиральних – 20 %, кукурудозбиральних – 80 %, картоплезбиральних – 58,1 %. Слід відзначити, що із загальної кількості зернозбиральних комбайнів, які працюють на полях України, частка вітчизняних комбайнів «Славутич» становить 2 %, комбайнів іноземного виробництва – 20 %, конструктивно застарілих і амортизованих комбайнів радянських часів – 78 %. Кількість бурякозбиральних машин скоротилася за 2005 – 2011 рр. на 55,3 %, а з розрахунку на 1000 га посівної площі буряків – на 52,9 %. Модернізація машинно-тракторного парку сільськогосподарських підприємств відбувається повільно. Так, протягом 2011 р. у сільськогосподарські підприємства надійшло 10091 тракторів, а вибуло 10506, кукурудозбиральних комбайнів – 148 і 292, кормозбиральних – 549 і 941, картоплезбиральних – 153 і 180, бурякозбиральних – 194 і 436 відповідно [11].

На нашу думку, у напрямках регіональної технічної політики слід врахувати необхідність цілеспрямованого і комплексного впровадження результатів новітніх наукових досліджень, у тому числі: з відновлення рівня застосування мінеральних добрив і хімічних засобів захисту рослин; з розвитку біологічної трансформації біомаси та відходів виробництва в різні види добрив, енергії (біогумус, мікробна маса, тепло та ін.).

Слід зазначити, що за підсумками господарської діяльності сільськогосподарських підприємств (крім малих) у 2012 р. рівень рентабельності їх основної діяльності (без урахування бюджетних дотацій і доплат) у цілому становив 19,7 % проти 26,4 % у попередньому році. Рентабельність виробництва продукції рослинництва становила 21,9 % проти 32,3 % у 2011 р. Було зафіксовано зниження рівня рентабельності всіх основних видів продукції рослинництва, зокрема, прибутковість зернових і зернобобових культур скоротилася з 26,1 % у 2011 р. до 14,8% у 2012 р., соняшника – з 57 % до 45,1 %, ріпаку – з 32,1 % до 20,6 %. Значно погіршився фінансовий результат виробництва цукрових буряків, рівень рентабельності якого зменшився з 36,5 % у 2011 р. до 15,9 % у 2012 р. Поряд з цим, у 2012 р. стало збитковим виробництво картоплі, рентабельність якого становила мінус 21,4 % проти плюс 17,7 % у 2011 р. У галузі тваринництва рівень рентабельності в 2012 р. становив 14,2 % проти 13,0 % у 2011 р. Стало прибутковим вирощування свиней на м'ясо, рентабельність якого збільшилася з мінус 3,7 % у 2011 р. до плюс 2,3 %. Як і в 2011 р., залишилося рентабельним виробництво молока і яєць. Однак, на відміну від виробництва яєць, прибутковість якого зросла з 38,8 % у 2011 р. до 52,5 % у 2012 р., прибутковість молока значно зменшилася – відповідно з 18,5 % до 2,3 %. Також помітно зменшилася збитковість виробництва птиці на м'ясо (без промислової переробки), яка становила мінус 6,0 % проти мінус 16,8 % у 2011 р. Поряд з цим, ще більш збитковим стало виробництво м'яса великої рогатої худоби (мінус 29,5 % проти мінус 24,8 %), а також вирощування овець та кіз на м'ясо (мінус 40,8 % проти мінус 39,6 %) [11].

Висновки та напрямок подальших досліджень. Інституційні перетворення, які супроводжують формування ринкової інфраструктури, підвищення інвестиційної та інноваційної активності сільськогосподарських підприємств привели до активізації відтворювальних процесів у сільськогосподарському комплексі. Це, в свою чергу, вплинуло на ефективність і стійкість сільськогосподарського виробництва: припинилося зниження ступеня зносу основних засобів, зросла продуктивність праці, підвищилися показники виходу продукції. Все це закономірно привело до зростання рентабельності продукції та господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Проте позитивні зміни торкаються не всіх аспектів стійкості. Так, постійно знижується відношення середньомісячної заробітної плати до загальнонаціонального рівня, що свідчить про низьку якість процесів відтворення трудових ресурсів і про зниження соціальної стійкості сільськогосподарського виробництва. Крім того, криза сільського господарства, низька конкурентоспроможність продукції, високі витрати аграрного виробництва, високий рівень безробіття сільського населення вплинули на зниження якості сільськогосподарського життєвого середовища (благоустрій територій, стан соціальної інфраструктури). На наш погляд, головним завданням розвитку сільського господарства є підвищення рівня виробництва сільськогосподарської сировини і продуктів харчування найбільш стійким способом, тобто з дотриманням економічних, соціальних, екологічних вимог. Для вирішення цієї задачі необхідні підвищення інноваційної активності, застосування нових технологій виробництва продукції, що, в свою чергу, вимагає реалізації послідовної політики фінансового забезпечення таких змін. Вважаємо, що економічне зростання сільськогосподарського виробництва, підвищення платоспроможності більшості сільськогосподарських товаровиробників сприятиме відновленню та сталому розвитку не тільки цієї сфери, а й економіки країни.

Список використаної літератури

1. Азізов С. П. Організація аграрного виробництва і бізнесу : підруч. / Азізов С. П., Саблук П. Т., Канінський П. К.; за ред. проф. С. П. Азізова, П. Т. Саблука. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. – 790 с.
2. Валова продукція сільського господарства України (у постійних цінах 2010 р.) за 2012 рік : стат. бюл. / [за ред. О. М. Прокопенко]. – К. : Держ. служба статистики України, 2013. – 25 с.
3. Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в регіонах України за 2012 рік : стат. бюл. / [за ред. О. М. Прокопенко]. – К. : Держ. служба статистики України, 2013. – 102 с.
4. Клочко В. М. Шляхи підвищення ефективності АПК України / В. М. Клочко // Економіка АПК. – 2013. – № 1. – С. 45–48.
5. Месель-Веселяк В. Я. Форми господарювання в сільському господарстві України (результати, проблеми, вирішення) / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 13–23.
6. Моголова М. М. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі / М. М. Моголова, Я. К. Білоусько, Г. М. Підлісецький // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С. 61–67.
7. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2012 рік : стат. бюл. / [за ред. Н. С. Власенко]. – К. : Держ. служба статистики України, 2013. – 88 с.
8. Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2012 року : стат. бюл. / [за ред. О. М. Прокопенко]. – К. : Держ. служба статистики України, 2011. – 53 с.
9. Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2013 року : стат. бюл. / [за ред. О. М. Прокопенко]. – К. : Держ. служба статистики України, 2013. – 53 с.
10. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України / [Собкевич О. В., Русан В. М., Юрченко А. Д., Скороход В. О.; за заг. ред. Я. А. Жаліла]. – К. : НІСД, 2011. – 100 с.
11. Сільське господарство України за 2012 рік : стат. зб. / [за ред. Н. С. Власенко]. – К. : Держ. служба статистики України, 2013. – 402 с.
12. Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами у 2012 році : стат. зб. / [відп. за вип. О. М. Прокопенко]. – К. : Інформ.-видав. центр Держстату України, 2013. – 43 с.

References

1. Azizov, S. P., Sabluk, P. T. and Kanins`kyi, P. K. (2006) Organization of agricultural production and business. In: S. P. Azizov, P. T. Sabluk (Eds.). Kyiv: NNCz IAE, 790 p.
2. Gross agricultural output of Ukraine (at constant prices of 2010) for 2012 (2013) In: O. M. Prokopenko (Ed.). Kyiv: Derzh. sluzhba statystyky Ukrayiny, 25 p.
3. Harvesting of crops, fruits, berries and grapes in regions of Ukraine for 2012 (2013) In: O. M. Prokopenko. Kyiv: Derzh. sluzhba statystyky Ukrayiny, 102 p.
4. Klochko, V. M. (2013) Ways of improving of the efficiency of agricultural sector of Ukraine. *Ekonomika APK*, (1), pp. 45–48.
5. Mesel`-Veselyak, V. Ya. (2012) Forms of management in agriculture of Ukraine (results, problems, solution). *Ekonomika APK*, (1), pp. 13–23.
6. Mogylova, M. M., Bilous`ko, Ya. K. and Pidlisets`kyi, G. M. (2013) Logistic support of agricultural sector. *Ekonomika APK*, (2), pp. 61–67.
7. Basic economic indicators of agricultural production in agricultural enterprises for 2012 (2013) In: N. S. Vlasenko (Ed.). Kyiv : Derzh. sluzhba statystyky Ukrayiny, 88 p.
8. Areas under crops for harvest in 2012 (2011) In: O. M. Prokopenko (Ed.). Kyiv: Derzh. sluzhba statystyky Ukrayiny, 53 p.
9. Areas under crops for harvest in 2013 (2013) In: O. M. Prokopenko (Ed.). Kyiv: Derzh. sluzhba statystyky Ukrayiny, 53 p.
10. Sobkevych, O. V., Rusan, V. M., Yurchenko, A. D. and Skorohod, V. O. (2011) The development of agriculture as a prerequisite for food security of Ukraine. In: Ya. A. Zhalilo (Ed.). Kyiv: NISD, 100 p.
11. Agricultural Ukraine for 2012 (2013) In: N. S. Vlasenko (Ed.). Kyiv: Derzh. sluzhba statystyky Ukrayiny, 402 p.
12. Purchase of inputs for production purposes by agricultural enterprises in 2012 (2013). In: O. M. Prokopenko (Ed.). Kyiv: Inform.-vydav. centr Derzhstatu Ukrayiny, 43 p.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2014.

Відомості про автора

С. М. Гривківська, аспірант кафедри фінансів та банківської справи, ПВНЗ «Європейський університет», м. Київ.